

گفت‌وگو با سه مشاور در خصوص تعامل با مدیریت مدرسه و دانش‌آموزان

حرکت با چراغ روشن

گفت‌وگو از محمدحسن دیزجی

مصیب شاهی نژاد، دکترای روان‌شناسی با ۱۲ سال سابقه فعالیت در حوزه مشاوره و روان‌شناسی و مدرس «برنامه ملی شهاب» و آموزش خانواده در استان‌های اصفهان و کرمان، **مهرنوش خسروی**، کارشناس ارشد مشاوره از دانشگاه خوارزمی تهران با ۲۹ سال سابقه خدمت در آموزش و پرورش و حدود ۲۰ سال تجربه کار مشاوره در مدرسه‌های متوسطه دوره اول و دوم و مراکز مشاوره آموزش و پرورش شهر اصفهان، و **زیبا بالاخانی**، کارشناس ارشد روان‌شناسی با ۲۷ سال سابقه و مشاور دبیرستان در ناحیه ۵ آموزش و پرورش اصفهان، در این گفت‌وگو حضور داشتند. با هم نتیجه این نشست را می‌خوانیم.

ارتباطات در حوزه کار مشاوره مسیر دستیابی به هدف و نتیجه را تسهیل می‌کند. اگر مدیر مدرسه با مشاور یار و همراه باشد، شاید بسیاری از گره‌ها به راحتی گشوده شوند. اگر دانش‌آموزان مشاور مدرسه را باور داشته باشند، از موانع بسیاری به راحتی می‌گذرند. امروز هم که کرونا بر شیوه ارائه مباحث آموزشی اثر گذاشته، روش‌ها تا حدودی تغییر کرده‌اند. در همین ارتباط با سه تن از مشاوران آموزشی در استان اصفهان به گفت‌وگو نشستیم و چند سؤال را با آنان در میان گذاشتیم.

زیبا بالاخانی

مهرنوش خسروی

مصیب شاهی نژاد

در مدرسه‌هایی که کار کرده‌اید شرایط تا چه اندازه برای ایفای نقش مشاوره‌ای مساعد و مطلوب بوده است؟ تجربه‌های مثبت و منفی خودتان را از فعالیت مشاوره‌ای در مدرسه بیان کنید.

شاهی‌نژاد: در مدرسه‌هایی که مشاور بوده‌ام، نمی‌گویم شرایط مطلوب بوده است، اما با تلاش‌هایی که داشتم توانستم فضای مشاوره‌ای ایجاد کنیم. البته مدرسه‌هایی که اخیراً در آن‌ها فعالیت دارم، به صورت مطلوبی همکاری لازم را دارند. در مدرسه‌ای که فضایی برای مشاوره نداشت، با همکاری مدیر قسمتی از سالن مدرسه را با دیوارک (پارتیشن) جدا کردیم. یا در مدرسه‌ای که فضایی برای مشاوره ندارد، هنگام مراجعه دانش‌آموز یا اولیا، مدیر دفتر کارش را در اختیار بنده و مراجع قرار می‌دهد.

اما تجربیات تلخم مربوط به زمانی است که دانش‌آموزی به‌خاطر شرایط مادی مجبور به کارکردن شده و ترک تحصیل کرده است. من هم با همه تلاش‌هایم نتوانستم خانواده و دانش‌آموز را به ادامه تحصیل راضی کنم.

خسروی: خوش‌بختانه طی این سال‌ها با مدیرانی همکاری داشته‌ام که برای نقش مشاور در مدرسه اهمیت قائل بودند. منتها گاهی مدیران از مشاور مدرسه انتظار دارند که در مسائل انضباطی هم مداخله کند و البته بسته به پذیرش یا عدم‌پذیرش مشاور، این انتظارات پررنگ یا کم‌رنگ می‌شوند.

بالاخانی: باید سپاسگزار خداوند باشم که طی سال‌های خدمتم در مدرسه‌هایی کار کردم که برای ایفای نقش مشاوره‌ای، چه از نظر امکانات و فضای فیزیکی و چه از نظر روابط میان فردی، در مقایسه با سایر مدرسه‌های منطقه، شرایط نسبتاً مناسب و مطلوبی داشتند.

یکی از بهترین تجربه‌های من به‌خصوص در چند سال اخیر، حس همکاری و همدلی بسیار بالای مدیریت مدرسه با امور مشاوره‌ای بوده است. به‌عنوان نمونه دیگر می‌توانم به استقبال بسیار بالای دانش‌آموزان از مشاوره در مورد مسائل مختلف اشاره کنم. درباره تجربه‌های منفی فقط می‌توانم به برخی دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های دست

و پاکیر و زائدی اشاره کنم که زمان مفید مشاوره را از ما می‌گیرند.

متأسفانه والدین دانش‌آموزان نیز در دام تبلیغات رسانه‌ای و مافیای کنکور گرفتار شده‌اند

مدیر و تیم مدیریتی مدرسه تا چه اندازه با کار مشاور آشنا هستند و به آن بها می‌دهند؟ آیا مدیران مدرسه‌ها مفاهیم اساسی مشاوره را بلد هستند؟

بالاخانی: به نظر من این خود مشاور است که باید مدیر و تیم مدیریتی مدرسه را با فعالیت‌های مشاوره‌ای در مدرسه آشنا کند. اینکه مشاور در اتاق خودش بماند و به امور مشاوره‌ای بپردازد و مدیر و سایر همکاران ندانند که در اتاق او چه می‌گذرد، به نظر من در واقع مشکل از مشاور است.

من در طول سال‌های خدمتم سعی کرده‌ام مدیر و تا حدودی کادر مدرسه را با فعالیت‌های مشاوره‌ای آشنا و درگیر کنم. به همین دلیل در مدرسه‌هایی که کار کرده‌ام، مدیر و سایر همکاران تا حدود زیادی مفاهیم اساسی مشاوره را درک کرده‌اند.

شاهی‌نژاد: شاید مدیرانی که همکاری لازم را ندارند، از تأثیر مشاوره و حضور مشاور بر همه ابعاد آموزشی و تربیتی مدرسه آگاه نباشند. لذا لازم است مدیران هنگام گزینش، علاوه بر تأییدیه حراست و ارزیابی عملکرد، یک مصاحبه روان‌شناختی هم در واحد مشاوره داشته باشند تا ارزیابی روانی لازم صورت گیرد و منابعی برای مطالعه و دانش‌افزایی به ایشان معرفی شوند.

امروز مدیران نسبتاً با امر مشاوره آشنا و از اثرگذاری آن آگاه هستند. هرچند مدیرانی هم هستند که به شیوه سنتی و اقتدارگرایی خود ایمان دارند و در مقابل مشاوره مقاومت می‌کنند و جبهه‌گیری خاص خود را دارند. اما مدیران باید بدانند که مدیر خوب کسی است که بتواند تقسیم وظایف خوبی بین اعضا و مجموعه خود داشته باشد و برای هر مسئله یا مشکلی از متخصصان حوزه کمک بگیرد.

خسروی: در سال‌های اخیر اهمیت وجود

مشاور در مدرسه بیشتر شده است تا جایی که حتی مدیران مدرسه‌های ابتدایی به دنبال جذب نیروی مشاور هستند. ولی گاهی ساده‌انگاری این حرفه سبب شده است که تیم مدیریتی در برخی مدرسه‌ها مداخلاتی در این حوزه داشته باشند. این امر به آموزش و یادآوری مفاهیم پایه مشاوره‌ای در قالب جلسه‌ها و دوره‌های آموزش ضمن خدمت برای مدیران و کادر اجرایی مدرسه‌ها نیاز دارد.

دانش‌آموزان بیشتر در چه زمینه‌هایی نیاز به راهنمایی دارند؟ آیا خود آن‌ها این نیازها را تشخیص می‌دهند؟

خسروی: درصد زیادی از دانش‌آموزان نسبت به سال‌های گذشته آگاه‌تر شده‌اند و دید مثبتی نسبت به مراجعه به مشاور مدرسه پیدا کرده‌اند. حتی گاهی درخواست می‌کنند که والدینشان را برای مشاوره به مدرسه دعوت کنیم. به نظر من دانش‌آموزان در تمام دوره‌های تحصیلی در زمینه مهارت‌های زندگی (تصمیم‌گیری، دوست‌یابی، اعتمادبه‌نفس و جرئت‌ورزی، استفاده صحیح از فضای مجازی، و ...) به آموزش نیاز دارند که جای این آموزش‌ها متأسفانه در دوره ابتدایی خالی است. در دوره متوسطه اول تا حدودی از طریق درس «تفکر و سبک زندگی» این امر محقق شده است.

همچنین دانش‌آموزان دوره‌های اول و دوم متوسطه، در کنار این آموزش‌ها، به آموزش‌های ویژه دوران بلوغ، مهارت‌های ارتباط با خانواده و همسالان، مدیریت هیجانات و مهارت‌های تحصیلی (مدیریت زمان، روش‌های مطالعه و ...) نیاز دارند.

شاهی‌نژاد: متأسفانه والدین دانش‌آموزان نیز در دام تبلیغات رسانه‌ای و مافیای کنکور گرفتار شده‌اند. آن‌ها سبک تربیتی خود را به سمت وسوی سبک تربیت کنکوری تغییر داده‌اند که این امر باعث تمرکز روی وضعیت رقابتی و تحصیلی دانش‌آموز و فراموش کردن بحث تربیتی و دیگر نیازهای او شده است. متأسفانه بخشی از ما مشاوران هم در همین زمین بازی می‌کنیم که مطلوب سلامت روانی آیندگان جامعه نیست. به نظر بنده توجه به سلامت روانی

در سطح برنامه‌ریزی کلان نیز، لزوم پوشش خدمات بیمه‌ای برای استفادهٔ عموم مردم از خدمات مشاوره و روان‌شناسی بسیار احساس می‌شود.

مشاور با دانش‌آموزان است که از طریق پیام‌های مناسب، فیلم‌ها و کلیپ‌های متنوع، برنامه‌های زنده در شاد، گفت‌وگوهای خصوصی، و سایر روش‌ها آگاهی‌های لازم را به بچه‌ها منتقل کند. به نظر من لازم است مشاور همیشه در کنار بچه‌ها و البته با یک تنظیم وقت منطقی، پاسخ‌گوی مشکلات و سؤالات دانش‌آموزان باشد. آن‌ها را متوجه کند که در شرایط کرونا و مدرسهٔ مجازی، ممکن است با چه مخاطراتی مواجه شوند. در عین حال تأکید کند که ما همیشه در کنار شما هستیم تا به بهترین شکل ممکن این دوران را پشت سر بگذارید. در واقع ایجاد حس اعتماد و امنیت قوی در دانش‌آموزان برای ارتباط با مشاور می‌تواند بسیار مؤثر و کارساز باشد که البته این کار به هنرمندی و مهارت مشاور نیاز دارد.

شاهی‌نژاد: در دوران کرونا نیاز به تفریح دانش‌آموزان دستخوش تغییراتی شده است و تفریح کردن که فایده‌های بسیاری برای کودک و نوجوان دارد، محدود شده است. به نظر بنده مجموعهٔ آموزشی، اولیا یا رسانه‌ها باید توجه خاصی به تفریح و شیوه‌های مفرحی برای برآورده کردن این نیاز داشته باشند که متناسب با شرایط خانواده باشد. باید این فضا را ایجاد کرد، چون دانش‌آموزان زمان زیادی در شبکه‌های اجتماعی فعال هستند و تفریح و ورزش می‌تواند نشاط را در آن‌ها ایجاد کند.

در پایان به همهٔ مدیران عزیز و کادر آموزشی و تربیتی مدرسه‌ها توصیه می‌کنم، نهایت همکاری را با مشاوران داشته باشند. می‌توانند در فرایند برنامه‌ریزی آموزشی، انتخاب سبک‌های یادگیری - یاددهی، تغییر ساختار فیزیکی کلاس و مدرسه، ایجاد ارتباط سازنده بین کارکنان مدرسه، ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان و دبیران، آموزش مهارت‌ها به دانش‌آموزان، دبیران، و اولیا از تجربیات مشاوران بهره بگیرند تا نتایج مطلوب‌تری برای آموزشگاه رقم بخورد.

● با تشکر از شما که در این گفت‌وگو شرکت کردید.

با فرزندان و خصوصاً نوجوانان را به خوبی نمی‌دانند و این قرنطینهٔ طولانی مدت باعث بروز تنش‌ها و درگیری‌های مکرر در محیط خانواده می‌شود. علاوه بر همهٔ این‌ها، نظارت مستقیم والدین بر عملکرد تحصیلی فرزندان در فضای مجازی باعث تداخل نقش والد / معلم شده است و تنش‌ها را تشدید می‌کند. اضطراب، افسردگی، پرخاشگری، افت تحصیلی و ... از جمله مسائلی هستند که در دوران کرونا بچه‌ها را درگیر کرده‌اند.

همچنین برای آموزش‌های غیرحضوری دانش‌آموزان لازم است ابزارهای هوشمند در دسترسشان قرار گیرد که بدون نظارت و آموزش موضوع‌های سواد رسانه‌ای، ممکن است آن‌ها دچار آسیب‌های فضای مجازی شوند. لذا ارائهٔ آموزش‌های گسترده و مستمر والدین و فرزندان در زمینه‌های مهارت‌های ارتباطی و تاب‌آوری، نحوهٔ مدیریت زمان در قرنطینه و ... از طرف نهادهای اجتماعی، دانشگاهی و آموزشی در فضای مجازی بسیار ضروری به نظر می‌رسد. در سطح برنامه‌ریزی کلان نیز، لزوم پوشش خدمات بیمه‌ای برای استفادهٔ عموم مردم از خدمات مشاوره و روان‌شناسی بسیار احساس می‌شود.

بالاخانی: مهم‌ترین آسیب‌هایی که دانش‌آموزان در دوران کرونا به آن‌ها گرفتار شدند، آسیب فضای مجازی، دوری از اجتماع و روابط بین‌فردی، و عدم یادگیری عمیق مطالب درسی بود. به نظر من بهترین روش برای مقابله و پیشگیری از این آسیب‌ها، دادن اطلاعات و آگاهی لازم دربارهٔ هر کدام از این موارد به دانش‌آموزان است. باید پیامدهای هر آسیب را دقیقاً برایشان تشریح کنیم. بچه‌ها وقتی پیامدها را خوب متوجه شوند، بیشتر از خودشان مراقبت می‌کنند. می‌فهمند برای اینکه با چنین پیامدهایی مواجه نشوند، چه کار باید بکنند.

البته این موضوع مستلزم ارتباط نزدیک

دانش‌آموزان و فعالیت‌های در راستای ارتقا و بهزیستی سلامت روانی دانش‌آموزان و اولیا باید در اولویت قرار بگیرد و بر این جملهٔ معروف که «تربیت بر آموزش ارجح است»، تأکید شود.

خود دانش‌آموزان نیز تحت تأثیر رسانه و شرایط رقابتی محیط خانواده، اصولاً صلاح خود را در پیشرفت تحصیلی می‌بینند و توجه کمتری به سلامت روان و مهارت‌های ارتباطی دارند. لازم است مشاوران و مجموعهٔ درگیر در فرایند آموزش دانش‌آموزان را متوجه این امر کنند.

بالاخانی: «مهارت‌های زندگی» (Life Skills) در واقع همان ۱۰ مهارت مهم و اساسی هستند که لازم است هر فردی در طول زندگی آن‌ها را کسب کند تا زندگی بهتری داشته باشد. دانش‌آموزان ما دربارهٔ این مهارت‌ها نیاز بیشتری به هدایت و راهنمایی دارند و فکر می‌کنم در این زمینه خیلی باید کار بشود.

خود آن‌ها چون در سنین نوجوانی به سر می‌برند و احساس می‌کنند که همه چیز را بلدند و می‌دانند، متأسفانه از این نیاز آگاه نیستند و خب این موضوع تا حدودی وظیفهٔ مشاور را هم سنگین‌تر می‌کند که باید آن‌ها را با این نیاز و این مهارت‌ها آشنا کند. البته اساس مهارت‌های زندگی باید در بنیان خانواده پایه‌ریزی شود و شکل بگیرد که خب متأسفانه غالباً خود خانواده‌ها هم با این مهارت‌ها آشنایی ندارند. در این زمینه ضعف‌های زیادی مشاهده می‌شود و به کارهای اصولی‌تر و عمیق‌تر نیاز است.

به‌عنوان یک مشاور در شرایط کرونا مهم‌ترین آسیب‌هایی را که دانش‌آموزان گرفتار آن‌ها شده‌اند، چه می‌دانید و چه راهکارهایی را برای کمک به دانش‌آموزان به‌منظور مقابله و پیشگیری از این آسیب‌ها پیشنهاد می‌دهید؟
خسروی: متأسفانه تعطیلی طولانی مدت مدرسه‌ها بسیاری از دانش‌آموزان را از برقراری ارتباط با هم‌سالان و تمرین مهارت‌های اجتماعی محروم کرده است. از طرف دیگر، بسیاری از والدین نیز مهارت برقراری ارتباط